

Takács-Sánta András: A közlegelők komédiája

A közösségek újrafelfedezése mint kiút az ökológiai válságból

L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2017

Szemerédi Eszter: PhD hallgató, Széchenyi István Egyetem, Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola (szemeredi.eszter@sze.hu)

Takács-Sánta András olyan kutatónak vallja magát, „aki nem csupán megismerni és leírni akarja a világot, vagy annak egy szeletét, hanem szeretne segédkezni a megváltoztatásában is.” (10. o.). Ebből következik, hogy a L'Harmattan kiadó gondozásában 2017-ben megjelent könyve is egy sajátos szemléletmódban íródott.

Saját bevallása szerint az értéksemlegesség eszméje a tudományos munka során nem kivitelezhető teljes mértékben, de a kutatóknak törekedniük kell arra, hogy a saját világnézetük és meggyőződések által okozott torzítást minél inkább enyhítsék (9. o.). Ebből kifolyólag igyekeznek a könyvben folyamatosan reflektálni a saját elfogultságaira. A Kisközösségi Program szakmai vezetőjeként meggyőződése, hogy a helyi közösségeknek kulcsszerepe lehet az ökológiai válság enyhítésében, ezeket a fenntarthatóság irányába történő egyik kitörési pontként határozza meg, de törekszik arra, hogy a közösségeket ne idealizálja túl. Ennek eredményeképp az olvasó egy színvonalas tudományos munkát tarthat a kezében.

A mű ugyanakkor közel sem tankönyvszerű. Friss szemmel és közérthetően fogalmazva járja körül a „közlegelők tragédiája” modellt és arra keresi a választ, hogy a helyi közösségek hogyan segíthetnek – saját megfogalmazása szerint – „komédiába fordítani a tragédiát”.

A könyv kilenc fejezetre tagolódik, melyek közül az első hat elméleti háttérként szolgál, a 7. és 8. fejezetek a Kisközösségi Program terepi közösségkutatásainak eredményeit mutatják be, az utolsó fejezetben pedig a fő tanulságok kerülnek összefoglalásra.

Az első fejezet egy tanmesével indít a közlegelők tragédiájaként elhíresült jelenségről. Modelljét Garrett Hardin nevéhez kötik, aki egy 1968-ban publikált esszéjében a rövid távú önérdek és a hosszú távú közjó konfliktusát mutatja be.^[1] A tanmese lényege, hogy ha egy korlátozott köztaláncokhoz az egyének korlátlanul férnek hozzá

[1] Lányi András (szerk.): Természet és szabadság. Humánökológiai olvasókönyv. Osiris Kiadó. Budapest. 2000. 282 p.

és csak saját önérdeket nézik, akkor az előbb-utóbb a közvagyon pusztulásához vezet a túlhasználat miatt. A történet eredetileg tehát tragédiába torkollik. A történetnek ugyanakkor lehet pozitív végkifejlete. A tragikus végkifejlet elkerülésére négy lehetséges módszert mutat be, ezek a kormányzati intézkedések, a kisközöségi társadalmi folyamatok, az ismeretterjesztés, valamint az értékrend és a világ nézet megváltoztatása. A gyakorlatban két módszert alkalmaznak előszeretettel: a kormányzati intézkedéseket és az ismeretterjesztést. A szerző arra a következtetésre jut, hogy ugyan mindegyik megközelítésnek megvannak a maga előnyei és hátrányai, de a „négy megközelítés együttes, egymást kiegészítő alkalmazása lehet a leghatékonyabb módja annak, hogy megelőzzük, enyhítsük, illetve megoldjuk a környezeti problémákat” (23. o.).

Ezt bizonyítja a 2. fejezetben ismertetett Tikopia példája is. A szerző a Bódi Balázssal közösen írt fejezetben történelmi példán keresztül mutatja be azt a két utat, amelyet társadalmunk bejárhat. A Húsvét-sziget lakóinak története az ökológia öngyilkosság példajaként vált ismertté. A sziget túlnépesedett lakossága tönkretette saját környezetét, az összes fa kivágásával és a túltermesztéssel saját társadalmának összeomlását idézte elő. A Rapa-Nui népe képtelen volt saját értékrendjén változtatni, ragaszkodtak a fából készült óriási méreteket öltő moai szobrok állításához. Ráadásul ezek felállításában a klánok egymással versengtek is. A lakosság nem tudta az együttműködést a verseny elé helyezni, az élelem hiánya pedig magával vonta az erőszakos összecsapásokat is. Végül mintegy tucatnyi sziget teljesen elnéptelenedett.

Tikopia történelme tipikus közlegetők tragédiájaként indult, de az összeomlást végül sikerült elkerülniük annak köszönhetően, hogy a fentiekben említett négy megközelítést egyszerre alkalmazták. A népesség számát maximálták és születésszabályozást vezettek be, igyekeztek a felülről és alulról jövő intézkedéseket összehangolni, a hosszú távú fennmaradáshoz szükséges tudást a közösség tagjai pedig egymásnak adták át.

A szerző hangsúlyozza, hogy ahhoz, hogy elkerülhessük a Húsvét-sziget lakóinak sorsát, gondolkodásmódunk legalapvetőbb elemeinek némelyikét kellene újjal helyettesítenünk, továbbá Tikopia példájára építkezve fel kellene számolnunk a nyugati társadalmakra jellemző atomizáltságot és újra fel kellene fedezni a kisközösségekben rejlő erőt.

A 3. fejezetben egy, a közlegetők tragédiája modelljéhez kapcsolódó elméleti keretet alkot, amely az ökológiai válság mögött húzódó társadalmi okokat rendszerezi. Véleménye szerint a tragédia elkerülése érdekében a viselkedés környezetkímélőbbé tétele elengedhetetlen. A gondolkodásmód esetében az ökológiai műveltség erősítésére kell törekedni, az értékrendet pedig egy ökológikusabb irányba kell mozdítani. Ezen gondolatok jegyében egy a kapitalizmustól és államszocializmustól eltérő társadalmi-gazdasági berendezkedés, az ökolokalizmus modelljét vázolja fel. Az 5. fejezetben felhívja arra a figyelmet, hogy a jelenlegi társadalmi szereplők, noha fontos elemei lehetnek az ökolokalista társadalmi-gazdasági rendszer irányába történő elmozdulásnak, de önmagukban nem

elegendők. A változáshoz elsősorban társadalmunk átstrukturálódása szükségeltetik, „vissza kell térnünk az emberi történelem döntő részének gyakorlatához” (52. o.) és az egyszemélyes csoport helyett újra közösségben gondolkodni.

A szerző az ökológikus helyi közösségek létrehozásában látja a probléma megoldásának kulcsát, ezek révén remekül tudna ötvöződni a korábban említett négy elkerülési stratégia. Az újonnan kialakuló közösségek pedig nemcsak az ökológiai fenntarthatóság szempontjából volnának hasznosak, hanem más társadalmi problémák megoldását is segítenék (57. o.).

A létrejött helyi ökoközösségek hálózatba tömörülve, egymással együttműködve nemzetállami szinten jelentős lobbierőt jelenthetnének, így alapvető szerepük lehetne abban, hogy egy a napjainkban működőnél részvételibb demokráciában az ökológiai gondolkodásmód erőteljesebben jelenjen meg a politika színterén.

A 7. fejezetben a Kisközösségi Program hazánkban működő komplex ökológikus életmód-alternatívát megvalósító helyi közösségekre irányuló kutatásának eredményeit prezentálja. A szerző a Kisközösségi Program keretén belül működő munkacsoportja elemezte ezeket a közösségeket, működésük szabályait, normákat és megkíséreltek néhány általános mintázatot feltárni.

A vizsgált közösségekre jellemző uralkodó gondolkodásmód gyökeresen eltér a többségi társadalométól, sőt sokszor szembehelyezkedik azzal. Olyan városból vidékre költözött értelmiségiek alkotják, akik felismerték a jelenlegi piacifogyasztó kultúránk problémáit és szeretnének egy másfajta életmódot kialakítani, valamint mintaként szolgálni mások számára. A szerző kiemeli, hogy a hazai közösségek eredményes működésének és hosszú távú fennmaradásának sarkalatos pontja a vezetéssel kapcsolatos problémák megoldása. A vezetés formája vegyes képet mutat a közösségekben, de szinte mindegyik problémákkal küszködik e téren.

Kutatótársaival nem csupán vizsgálták ezeket az ökolokalista közösségeket, hanem aktívan részt is vettek két ilyen közösség létrehozásának folyamatában Kóspallagon és Nagyörzsönyben. Ehhez kapcsolódóan akciókutatásaik eddigi eredményeit a 8. fejezetben ismerteti a szerző. Fontos megemlíteni, hogy a települések lakóira partnerként tekintettek és közösen keresték velük a megoldásokat. Nagyörzsönyben is tapasztalták, hogy a megfelelő vezetés létfontosságú tényezője a közösségek működésének, tartós fennmaradásának. A településen nem volt egy olyan markáns személyiség, aki vezéralakja lehetett volna a kezdeményezésnek, ezért a folyamat a kezdeti egyeztetéseket követően megrekedt. Kóspallagon ugyanakkor kialakult egy az ökológikus közösség kritériumainak megfelelő kisközösség, amelyben a szerző és kutatótársai szerint rövid távon is óriási potenciál rejlik (90. o.).

Takács-Sánta András ezekben a kezdeményezésekben látja a jövőt, és annak módját, hogy a Húsvét-sziget lakóinak sorsát elkerüljük. Meglátásaival egyetértek, hiszen a kisebb léptékkel mindenképpen lassúbbodás jár.

Napjainkban a környezetkímélőbb viselkedésre való áttérés szükségességét véleményem szerint nem tagadhatjuk. A könyv tartalmában azt sugallja, hogy a szerző bízik abban, ezt képesek vagyunk felismerni és a pillanatnyi előnyök helyett a hosszú távú, közös érdekekre koncentrálni. Egyetértek vele abban is, hogy az értékrendszer megváltoztatása és az emberek környezettudatos irányba történő mozgósítása elengedhetetlen, csupán a szabályozások és ismeretterjesztés alkalmazása már nem elegendő. Arra buzdít, hogy az alapokat a személy életét alkotó kapcsolataiban keressük, közösségekben gondolkodjunk. A kötet olyan munka, amely mindenképpen továbbgondolást, elmélyülést igényel, és annak beindítását garantálja is a bőséges szakirodalmi forrással.